

İSTANBUL, ÜSKÜDAR
HACI PAŞA MESCİDİ

MS 20

TB (2-47)

TE (2-48)

TM (2-4)

AKF. SY. i144.

Arıtkhura,

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Uç tezyerinde de adı geçen, ~~Hacı Paşa~~ Evliya Çelebi'nin
Tarih-i Dar'ıdahi mesicidlerin "en güzidesi." olarak tanı-
mladığı (*) Hacı Paşa mesicidi ~~td~~ Kızıl Ahmed'iler-
den Hacı Ahmed Paşa ^(*) tarafından yaptırılmıştır.
Hacı Ahmed Paşa,
Enderun'da yetişmiş, 1655 (H. 963) yılında
~~buğün~~ ~~mea~~ Konya, Rumeli ve Sam beylerbeyliği
yapmış, II. Selim ve III. Murad zamanlarında
patışahların nedimi olmuş ve yüz yaşını aşmış
halde 1537/8 (H. 946) da ^{Arıtkhura} ~~Arıtkhura~~
türbesine gömülmüştür. Hacı Paşa'nın Doğan
Sinan yaptığı türbesi Doğan cilindedir. (*) Saray
da bu semtte idi, (*) (Evliya) mesicidinin de aynı
yerde, sarayın yakınında ~~olduğu~~ olması ~~gerek~~
akla yakındır. ~~Ne yazık ki~~, ~~Saray~~ Hadikat ü'l
Cevâmi'de röze edilmediği için ^{eski türbeyle} ~~eski türbeyle~~ ~~çakılmış~~
birlikte ^{eski türbeyle} ~~çakılmış~~ ~~gizlenmiştir.~~

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Hacı Ahmed Paşa Enderun'da yetişmiş,
Çakırca başı olmuştur. 963 H. 1555 M
yılında büyük miratör, üç sene sonra
Konya, sonra Rumeli beylerbeyisi, 971 H. de
Şam, 979 H. de ikinci defa Konya valisi
olmuştur. Sultan II. Selim ve Sultan III.
Murad zamanlarında padişahlara nedimi
idi. Yaşı yüzü aşmış halde padişahlarla
ava giderdi.

Evlîya Çelebi Hacı Ahmed Paşa da
Kızıl Ahmed'lilerdendir diyor.

Konyalı, Tuhûdan, C. I. ss. 352-353

Mesâidlerinden (Hacı Paşa mesidi) en güzide
sidir. C. I, s. 474 (Evlîya Çelebi)

"Doğânuşlar kütübünde Hacı Paşa sarayı"
Evlîya Çelebi, C. I, s. 472.

Kitâbeden öğrendiğimize göre cami 1296 H. yılında yanmış 16 yıl arsa halinde kalmıştır. Gelir vakfı da bulunmadığı için Çengelköylülerden hayırseverler camii yenilemek istemişler, fakat paraları yetmemiştir. Sultan II. Abd-ül-Hamid camii yaptırmıştır.

Mir'at-ı İstanbul sahibi camiin kitâbesini yanlış okuyarak 1290 yılında yandığını söylemiştir. Camiin minâresi sağındadır Müezzin mahfeli vardır. Minberi ahşaptır.

Camie 1276 H. 1956 M. yılında iki tunç şamdan vakf edilmiştir. Cami 16 pencereden ışık alır. Camiin Allah, Muhammed ve seçkin dört halife Hasan, Hüseyin, Bilâl-i Habeşî yazılarını hattat Sâmi 1312 H. 1894 M. yılında yazmıştır. Burada bulunan hattat Sâmi'nin yazdığı (ان الله يفر) âyetini nakkaş Hasan tezhip etmiştir. Aynı hattatın yazdığı 1291 H. 1874 M. tarihli (Ya hazreti pîr seyyid Ahmed el-Bede- vî) levhası bir sanat şâhaseridir.

Burada hattat İzzet'in 1310 H. 1894 M. yılında yazdığı (انما المؤمنون اخوة) levhası da pek nefistir. Cami güzel yazılı levhalar bakımından çok zengindir. Cami 125 metre kare üzerine yapılmıştır. 200 kişi alır.

HACI PAŞA MESCİDİ

Yazma ve basma bütün Tezkiret-ül-Bünyân'larda ve Tezkiret-ül-Eb- niye'lerde Mimar Sinan'a nisbet edilen cami ve mescid listelerinde bu mescid (Üsküdar'da Hacı Paşa Mescidi), (Üsküdar'da Elhâs Paşa Mescidi) şeklinde yer alır (76).

Evliya Çelebi de Üsküdar mescidlerini sayarken (Mescidlerinden Ha- cı Paşa Mescidi en güzidesidir) diyor (77).

Evliya Çelebi, Hacı Paşa'nın sarayının da Mimar Sinan yapısı olduğunu söylüyor. Hadikat-ül-Cevâmî'de Hacı Paşa Mescidi yoktur. Öyle anlaşılıyor ki, bu mescid Hacı Paşa'nın sarayının yanındaydı. Mimar Si- nan'ın yaptığı Üsküdar'ın bu en güzel mescidi Hacı Paşa'nın sarayı ile be- raber yok olmuştur.

İsfendiyar Oğullarından Şemsi Ahmed Paşanın akrabasından Hacı Ahmed Paşa 996 H. yıllarında yaşı 100 ü aştığı halde ölmüştür (78).

(76) Matbû Tezkiret-ül-Bünyân. Sahife: 34.

(77) Evliya Çelebi Seyahatnâmesi. Cild: 1, Sahife: 474.

(78) Hacı Ahmed Paşa Türbesine ve Doğancılar Hamamına bakılsın.

DOĞANCILAR CAMİİ

— 4642 —

İki araba geçecek genişlikde, paket taşı döşelidir; geniş kavisler çizerek büyüklü küçüklü evler arasından geçer. Caddenin üst başında sağ kolda Doğancılar Camii, sol kolda da Üsküdar Kaymakamlığı binâsı vardır; az aşağıda Damad İbrahim Paşa su terâzisi, Ögdül Sokağı kavuşağında İmrahor Camii (tâmir edilmekte idi), Başkadin Meydan Çeşmesi (H. 1141 = M. 1728), Taş Mekteb (Üsküdar Halk Evi), Darı Sokağı kavuşağında Damad İbrahim Paşa Çeşmesi (H. 1143 = 1730) görülür; tarihi çeşmelerin ikisi de susuz, metruktür.

Üsküdar Belediye başhekimliği, Belediye sağlık işleri tebhîrhanesi, Üsküdar Midhat Paşa Kız Enstitüsü, Akşam Kız Sanat Okulu da bu cadde üzerindedirler.

Bu uzun yolun üstünde 3 terzi, 2 berber, 11 bakkal, 1 keresteci, 1 kömürcü, 2 yorgancı, 1 kasab, 1 garaj, 1 sobacı, 2 mobilyacı, 2 radyocu, 1 eczahâne, 1 itriyateci, 1 köfteci, 2 simitci-börekci fırını, 1 tuhafiyeci, 2 pastacı, 1 kalaycı, 1 marangoz, 1 kunduracı, 3 manav, 1 sucu-tekeli bânii, 1 sobacı, 1 fotoğrafçı, 2 kahvehâne, 1 elektrikli dükkânı vardır (mayıs 1966).

Hakkı GÖKTÜRK

Doğancılar Camii ve İzmirli Ali Paşa Çeşmesi

(Resim : Nezih)

DOĞANCILAR CAMİİ — Hadikatül Cevâmide Çakırcıbaşı Camii adı ile kayıtlıdır ve şu mâlûmat verilmektedir : «Bânisi Çakırcıbaşıllıktan mirimiram olan Hasan Paşadır, yakınında yaptırdığı mekteb zaman ile harab olarak camiin sofasını mekteb yapmışlardır. Bu camiin üzeri ibtidâ kurşun kaplı iken mütevellilerinden Celeb Feyzi adındaki kimsenin zamanında kiremit döşenmiştir. Hasan Paşa Edirne'de yaptırdığı medresesi civârında medfundur. Bu Camiinin binâ tarihi hicri 966 (milâdî 1558-1559) dir. Camiinin mihrabı önünde Üçüncü Sultan Mehmed'in vezirlerinden Eğri seferinde pâdişahla beraber bulunmuş Koca Mehmed Paşa medfundur. Camiinin İhsâniye tarafındaki kapusu kurbinde İzmirli Ali Paşanın kesik başı defnedilmiştir, idâmı tarihi 1132 (1720) dir; bu Ali Paşanın o civarda bir çeşmesi vardır. Camiinin karşısındaki hamamın bânisi Hacı Ahmed Paşadır ki o da cami yanındaki türbesinde medfundur; bu hamam 993 (milâdî 1585) de yapılmıştır.»

Tahsin Öz de İstanbul Camileri isimli eserinin ikinci cildinde ve yine Çakırcıbaşı Camii adı altında şunları yazıyor : «Doğancılar Camii de denilir, Üsküdar'da Doğancılar tarafından yapılmıştır (H. 966, M. 1558), harab olmuş, kapu kitâbesinde belirtildiği gibi Sultan Abdülaziz'in üçüncü ikbali kadın efendi (üçüncü zevcesi) tarafından 1858 de tecdit ettirilmiştir. Mâbedin duvarları kâgir, çatısı ve son cemaat yeri ahşabdır. Bânisi (?), koca Mehmed Paşa ve İzmirli Ali Paşa hazîresinde medfundurlar; İsfendi-

yar oğullarından Hacı Ahmed Paşanın türbesi de mâbedin arkasındadır.

Son cemaat yeri ve ibâdet sahnı ile birlikde kareye yakın bir plânı olan Doğancılar Camii dört kâgir duvar üzerine kiremitli çatı ile örtülmüş ve taş minârelidir. Son cemaat yerine açılan giriş kapusu, mihraba nisbetle sağ yan duvarda açılmıştır; bu kapunun üstündeki on mısralık manzum tarih kitâbesi beşer mısralık iki dizi hâlinde hak edilmiş olup ortada bir mardalyon içinde Sultan Abdülmecid'in turası, turanın altında da rakam ile hicri 1275 (M. 1858-1859) tarihi vardır; kitâbenin metni şudur:

Zâti iffet siyretü üçüncü ikbal hanımın

İsmi veş şâyestedir hayre bulup izzü refâh

Yapdıru bu câmi evvelkinden âlâ rasın

Eyledi şâdan bu semtin halkını bi istibah

Ola âmâli havâsı hamsei hayrat vücud

Mü'minin tâ bunda kıldıkea namâzı, pencâh

Söylendi bu iki tarh bir beyt iere bak

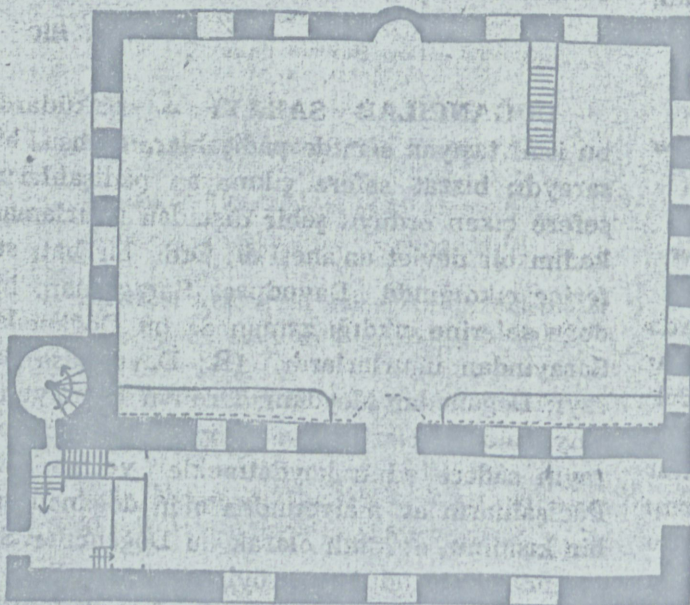
Eyledikde bâme heyti nazmı Ziver penâh

«Yapdı bak üçüncü ikbal hanım âlâ mâbedi»

1265

«Şâyini şâyestei ecri cezil ide ilâh»

1287

Doğancılar Camii

(Plân : Ömer Tel)

Manzûmedeki tâmiyeye göre bu beytin tutarı olan 2552 rakamını ikiye böler işek hicri 1276 tarihi çıkar ki milâdî takvim ile karşılığı 1859-1860 yıllarıdır. Tahsin Öz ise 1858 milâdî tarihini kaydediyor, adının Şâyeste Hanım olduğu anlaşılan üçüncü ikbal hanımın da Sultan Azizin ikballerinden (zevcelerinden) biri olduğunu söylüyor. Değil 1858 de, 1859-1860 arasında dahi Osmanlı tahtında oturan hükümdar Sultan Aziz değil, büyük kardeşi Sultan Abdülmecid'dir, «İkbal» unvanı da ancak padişah zevce-leri hakkında kullanıldığına göre Doğancılar Camiini tecdiden tâmir ettiren hanımın Sultan Abdülmecid'in zevcesi olmak gerekir.

Dar bir geçidden ibâret olan son cemaat yerinde, kapudan girildiğine göre hemen solda üç musluklu mermerden bir içme suyu teknesi haznecığı vardır; üzerinde lâtîn asıllı Türk harfleri ile şu satırlar yazılıdır:

Muâdil Sen

1964

Hattat Mehmed Ali Efendi rühiyün

Son cemaat yerinde 7 pencere vardır, dördü ibâdet sahnına, üçü de camiin arkasındaki hazîreye bakar. Geri kısmı tahta perde ile bölünmüş olup küçük bir kapudan geçilerek ve üç basamak taş merdivenle inilerek bir pabuçluk taşlığa gelinir; Camiin arka giriş kapusu da bu taşlıktadır. Tahta perdenin sağından ahşab bir merdivenle kadınlar mahfiline çıkarılır; minâre kapusu bu merdivenin orta sahnılığındadır.

İbâdet sahnı mustatîl plânlıdır; sağ duvarda beş, mihrab duvarında dört ve sol duvarda dört ki ceman on üç büyük pencere ile aydınlatılmıştır. Sol duvarda açılmamış olan beşinci pencerenin gerisine minâre kâidesi konmuşdur. Mihrab dışarıya çıkıntılı olup camide görülen hususiyet ahşab minberinin kapusunun tâcının iki yanında tahtadan yapılmış tezyini mâhiyetde iki gemi fenerinin bulunmasıdır.

Camiin içinde çok güzel levhalar vardır, bu arada Hattat Sâmî'nin iki kıymetli levhası bilhassa kayde değer.

1967 yılı ocak ayında bu camii ziyaretimizde imamlığında Murad Efendi adında bir zât bulunuyordu, müezzinli-

ğini Bay Emin Sargın yapmakda idi; müezzin efendinin zevcesi Ayşe Sargın Hanım da sevabına camiin temizliğine bakmakta idi, her tarafı tertemiz bir ibâdethâne idi.

Camiin arkasındaki hazîre pencereleli bir taş duvar ile çevrilmiş olup hazîreye camiin medhal kapusunun yanından girilmekte idi; ressam Nezih İzmirlioğlu tarafından İstanbul Ansiklopedisi için yapılmış resimde, iki pencere ortasında olan bu kapu sehven gösterilmemiştir.

Doğancılar Meydancığı ile Doğancılar Caddesine nisbetle cami bir sed üstündedir; camiin sağ duvarı önünde ve bu sedde iki musalla taşı vardır.

Bu sedin arka tarafında, hazîre duvarı hizâsında, yüzü Hacı Ahmed Paşa Türbesine bakan İzmirli Ali Paşanın hayır eseri klasik üslûbde güzel bir çeşmesi vardır; mâmur durumdadır, Doğancılar Camiine gelenlerin çoğu bu çeşmenin suyu ile abdest alırlar, çeşmenin inşâ tarihi 1114 (M. 1702) dir.

Bibl.: Hadikatül Cevâmi II; T. Öz, İstanbul Camileri, II; R.E. Koçu ve Mehmed Koçu, Gezi Notu

DOĞANCILARLI CİVAN — Geçen asrın ünlü şâirlerinden Ayrıntablı Aynî Efendi tarafından bir gazel ile övülmüş bir nevcivandır; manzûmede adı verilmemiştir, kelime oyunları, lâtif bir mânâyı ifâde ettiğine inanılmış söz hünerleri ve kalenderlik nümâyişleri yolunda muhayyel bir genc de olabilir (B.: Aynî Efendi, Ayrıntablı Hasan); gazelin son iki beyti şudur:

Garaz bu bağı âlemde heman hâk olmadır yoksa
O servin pâyine düşmekden özge hizmetim yokdur
O şâhi Üsküdarın aşkı şehbâz nigâhiyle
Doğancılarda Aynî lâne tuttum vahşetim yokdur

DOĞANCILAR MEYDANI — Üsküdar'da bu ismi taşıyan meşhur semtin göbeği idi; zamanımızda parka tahvil edilmiş, meydan hüviyetini kaybetmiş bulunuyordu, ki Üsküdar ile Kadıköy arasındaki ana cadde (Doğancılar Caddesi) eski meydanın Kuzey-Batı kenarını teşkil eder, meydanın (Şimdi Parkın) Doğu-Güney kenarı da Belediye Sokacıdır.

Eskiden Orduyu Hümâyun şark seferlerine çıktığında Serdarın Otağı bu meydana kurulurdu, İstanbuldan Üsküdar'a geçen Serdar

(bâzan Sadırâzam-Serdar) burada bir iki gün kalır, son teftişler yapılır, ve Doğancılar Meydanından Otak sökölüp Serdarın vezirlik tuğlarının, ikinci konak yerine doğru yola çıkarılması ile Ordunun seferi yürüyüşü başlamış olurdu.

Park olarak tanzim edilinceye kadar Doğancılar Meydanı Üsküdarın en büyük pazar yeri idi. Meydanın bir kenarında da pâdişahlara mahsus bir saray vardı. Şark seferine çıkan orduyu ve serdarını tantanalı bir alayla Üsküdar'a geçen pâdişah bu saraydan uğurlar idi. On yedinci asrın büyük muhariri Evliyâ Çelebi bu meydanı bir mesire olarak gösteriyor, ve: «Pâdişahlar Üsküdar'a göçdüklerinde cümle doğancılar buraya göçerler» diyor.

DOĞANCILAR MEYDAN KAHVEHÂNESİ — İkinci Abdülhamid devri sonlarında Üsküdarın en namlı kahvehânesi idi; o semtde altı kadar kahvehâne vardı, hiç biri bu meydan kahvehânesi kadar şenlikli değildi; aslında bir han kahvehânesiydi, fakat karşısındaki bağçenin ortasında ulu bir atkestânesi ağacının dalları o bağçeyi şemsiye gibi örter, Üsküdarın her tarafından orada oturmak için müşteriler gelirdi. Kahvecisi de güler yüzlü, tatlı dilli bir adamdı; ocakda kendisi durur, meydancığı oğlu yapardı, o da gaayet dilber bir genc idi. Meşrûtiyetin ilâmında delikanlı asker oldu, kahvehâne kapandı, baba oğul kahvecileri de Üsküdar'da hiç görmedim.

Vâsif HİC

DOĞANCILAR SARAYI — Üsküdar'da bu ismi taşıyan semtde pâdişahlara mahsus bir saraydı; bizzat sefere çıkmayan pâdişahların, sefere çıkan orduyu şehir dışından uğurlaması kadim bir devlet an'anesi idi; Ordu bir batı seferine çıktığında Davudpaşa Sarayından, bir doğu seferine çıktığı zaman da bu Doğancılar Sarayından uğurlarlardı (B.: Davudpaşa Sarayı; Doğancılar Meydanı; Orduyu Hümâyun). Onyedinci asır ortasında Evliyâ Çelebi bu sarayın sâdece adını kaydetmekle yetinmiştir. Pâdişahların av maiyetinden olan doğancıların bir kısmının devamlı olarak bu Doğancılar Sarayında bulunduğunu söyleyebiliriz; Evliyâ, Üsküdarın bir mesiresi olarak gösterdiği Doğancılar Meydanından bahsederken: «Pâdişahlar Üsküdar'a göçdüklerinde cümle doğancılar